

Lokal åtgärdsplan för Fämtan-systemet Del 5 Biflöden Torrbäcken, Hornvallaån och Dysjöbäcken

En lokal åtgärdsplan för Fämtans avrinningsområde har arbetats fram under 2021 i ett samverkansprojekt mellan Klarälvens vattenråd (huvudman), Torsby kommun och Dalby och Norra Ny Fiskevårdsområdesföreningar. Projektet har fått stöd genom LOVA-bidrag från staten. Projektledare har varit Anders Nillroth, Torsby kommun. Åtgärdsplanen är uppdelad i fem delar, del 1 huvuddokument och del 2 till 5 för de fyra olika delområdena.

Underlaget till åtgärdsprogrammet finns tillgängligt på Klarälvens vattenråds hemsida.

Klarälvens vattenråd är ansvarig för åtgärdsprogrammet.

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Sammanfattning biflödena.....	3
Delområden med förslag på åtgärder	4
Hornvallaån	4
Torrbäcken	5
Fiskebestånd.....	6
Hornvallaån 6728387–1354293	7
Kalkning	8
Övervakningsstationer	9
Naturvärden	10
Kulturvärden.....	11
Flottledsutslag och andra domar	12
Biotopkartering Hornvallaån och Torrbäcken.....	12
Dysjöbäcken	13

Foto framsidan Trumma under väg vid Hornvalla ån, foto Anders Nillroth

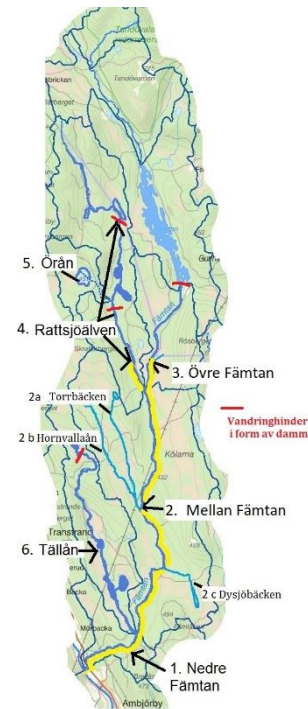
Bakgrund

Under 2020–2021 har Klarälvens vattenråd arbetat med att ta fram en lokal åtgärdsplan över Fämtans avrinningsområde. En åtgärdsplan kan betraktas som en förstudie där man tillsammans med alla berörda parter ser över ett vattensystem med syfte att det på sikt ska kunna uppnå GOD EKOLOGISK STATUS – vilket innebär att sjöar och vattendrag ska må bra på ett långsiktigt hållbart sätt.

Våra samarbetspartner i projektet är Torsby kommun, som stått för projektledning samt Norra Ny och Dalby FVOF och enskilda markägare. Vi har haft dialog med länsstyrelsens kultur- och naturenheter, med kalkningsförbundet och med den juridiska avdelningen på länsstyrelsen gällande dammarna.

Målsättningen är att åtgärderna ska hjälpa upp den naturliga reproduktionen av öring och i nedre delen lax, bland annat genom biotopvård och återställning av flottledsrensningar även i biflöden. Hela älven och dess mindre biflöden har gått igenom med avseende på påverkan och eventuella vandringshinder i form av vägtrummor, dammar och fall.

Delar av systemet är sen tidigare åtgärdad men gott resultat men det finns delar som bör förbättras och delar som ej är åtgärdade. Kulturmiljöaspekterna har tagits i beaktande. Stora delar av vattendraget är Natura 2000 område och utredning om reservatsbildande pågår. Den XX november presenterade vi förslaget till Åtgärdsplan Fämtan på ett välbesökt öppet möte i Likenä.

Sammanfattning biflödena

Vi har sammanställt historiska data, data om fisk, bottenfauna, kalkning och vattenkemi Vi har gått igenom vattenmyndighetens biotopkartering av området och fördjupat den vid vissa sträckor. Vi har elfiskat på 3 nya lokaler, en högt upp i Vardera Torrbäcken och Hornvallaån samt en lokal i delen av Dysjöbäcken mynningsområde i Fämtan. Resultat: Torrbäcken hyser fin öringstam högt upp i systemet, bättre än i Hornvallaån. Även i Dysjöbäcken fanns öring. Vi har inventerat vägtrummor vid de större biflödena och föreslår åtgärder på fyra ställen.

Viktigast i dessa mindre vattendrag som alla hyser öring är att det är en god konnektivitet – dvs att alla vägtrummor ligger på rätt djup.

Torrbäcken Här finns en god stam av öring och kalkningen sker i flera vårmarker uppströms. Bäckens bör därför göras till ett målområde för kalkning och kontrolleras högt upp, kanske bäst med en påväxtanalys t.ex. vart 5 år. Trumman vid Malungsforsvägen är ett vandringshinder, den bör trösklas upp eller läggas om.

Hornvallaån Två trummor i systemet högt upp bör ses över- den nedre bör bytas till valvbåde och den övre bör trösklas upp. Kalkdoserarens placering/ funktion ? – kanske är det bättre att kalka i några våtmarker uppströms då vårt elfiske visar på att öring finns, men ej så talrik.

Dybäcken, ett mindre tillflöde till Hornvalla ån: Trumma utgör hinder. Den bör läggas om.

Dysjöbäcken Trumman strax innan utlopp i Fämtan är en gammal stentrumma som är förlängd med ett betongrör. Den är idag passerbar men bör bytas.

Delområden med förslag på åtgärder

Hornvallaån

Här har vi vissa problem med konnektiviteten då vägtrummor ställer till det. Dels den nedströms doseraren som bör bytas till valvbåge och en högre upp som bör trösklas. Tidigare elfisken har visat på bra tillgång på Öring nedströms kalkdoseraren och vägen till Malungsfors. Nytt elfiske har visat på förekomst av öring högre upp i systemet vilket visar på att det är angeläget att förflytta kalkningen uppströms även i Hornvallaåns avr. Konnektiviteten med Fämtan är viktig, inget naturligt vandringshinder för öring finns. Därför är det angeläget att förbättra dessa två trummor, läge se karta.

Nere där biflödena når Fämtan finns ett intressant sidofårasystem, kallat Fämtungen. Här öppnades en sidofåra (Fiskvägar och flottledsåterställning i Fämtan, dnr 582-7696-00, 1700–500) år 2002, huvudman FVOF.) och provfiske visar att det öppnade området är välbesökt. Den elfiskelokal som finns nedströms Hornvallaåns (och Torrbäckens) utlopp, bör fiskas regelbundet, t.ex. var 5:te år.

Åtgärder Hornvallaån:

- Tre trummor bör åtgärdas.
- Kalkning bör ske uppströms i våtmarksområden och en övervakning på två nya ställen föreslås, t.ex. med påväxtanalys vart 5:te år.
- Övervakning av öringbeståndet utveckling bör ske.

Torrbäcken

Denna bäck visade sig ha en fin population av öring. Torrbegstjärnen hyser enl. uppgift abborre och öring! Det motiverar att Torrbäcken görs till målområde vid kalkningen och att man kontrollerar kalkningen t.ex. genom en påväxtlokal där vi föreslår ett elfiske. Det finns ett utpekat partiella vandringshinder i Torrbäcken. Vår bedömning är att de inte är av den svårighetsgraden att den fragmenterar öringstammen som alltså har god möjlighet att vandra fritt i hela systemet – förutsatt att trummorna ligger rätt. Se exempel på bra halvtrumma som ligger där elfisket gjordes.

Åtgärder Torrbäcken

Trumman vid Malungsforsvägen – tröskla eller lägg om

En lokal för övervakning, t.ex. påväxt vart 5 år strax nedströms Torrbegstjärnen.

Fiskebestånd

Under projektet har elfiske skett i 2 lokaler högt upp i biflödena där inget tidigare elfiske är registrerat. De är nu införda i SERS 2020 års fiske och ekologisk index VIX är beräknat för dem.

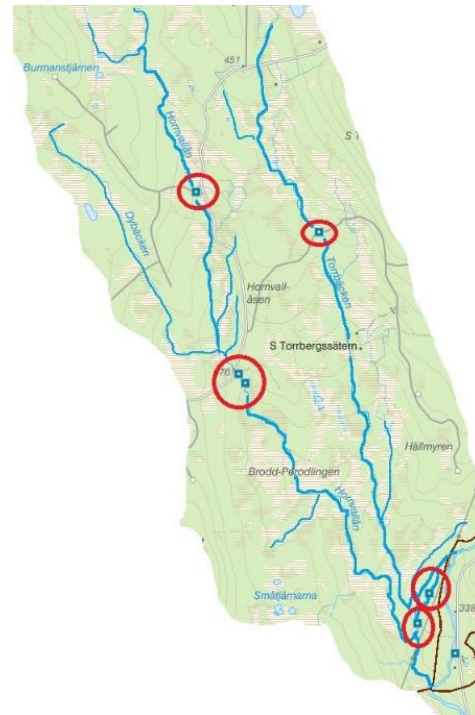
Resultat:

Hornvalla ån högt uppströms doseraren 1 öring
Lokalen i Torrbäcken 9 öring

[Elfiskelokalen nedströms doseraren vid Hornvallaån](#)

Tidigare fiske: Uppströms doseraren 2015,2017 och nedströms vägtrumman 2019, öring.
I Hornvallaån finns en elfiskelokal som följer upp kalkningen, nedströms doseraren. Den ska enl. plan elfiskas 2021. Kolla med LST.

Nere där biflödena når Fämtan finns ett intressant sidofårasystem, kallat Fämtungen. Här öppnades en sidofåra (Fiskvägar och flottledsåterställning i Fämtan, dnr 582-7696-00, 1700–500) år 2002, huvudman Norra Ny FVOF.

Tabellen visar utvecklingen station nedströms doseraren.

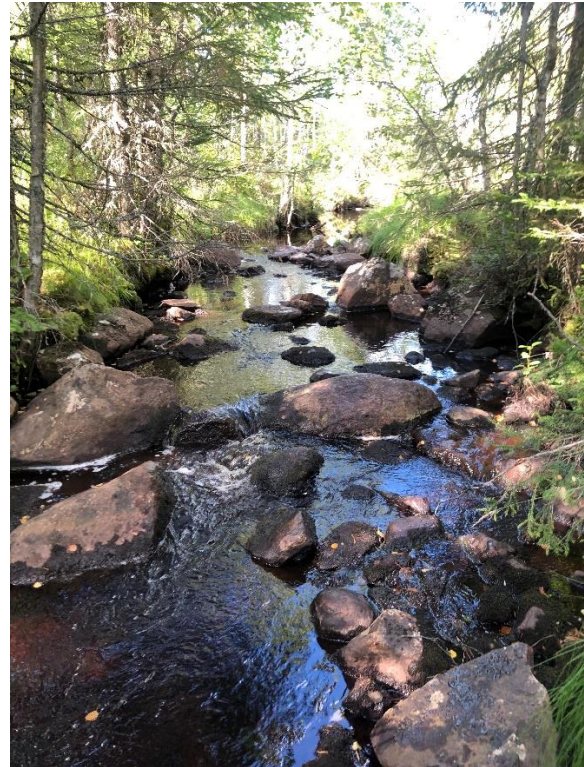
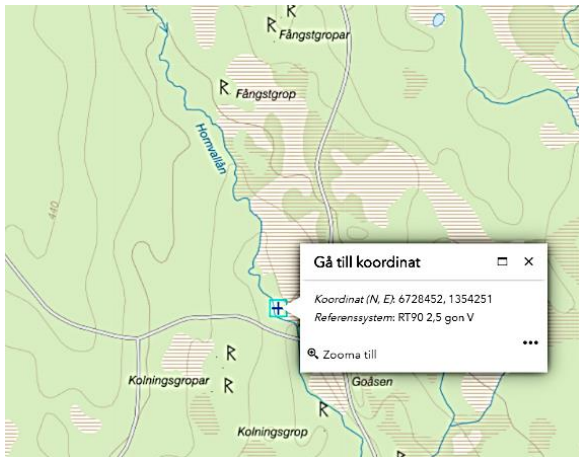
Datum	Täthet årsungar	Täthet äldre än årsungar	Totalt antal/100 m2
2015-08-17	5,9	5,4	11,3
2017-09-15	4,4	2	6,4
2019-08-28	11,7	12,4	24,1

Lokalerna i Fämtungen kallas "Öppnad sidofåra" överst fiskad 2009, öring
"Sidofåra u Hornvallaån" 4 fisker dåligt m öring 2006–2012 .

L

Hornvallaån 6728387–1354293

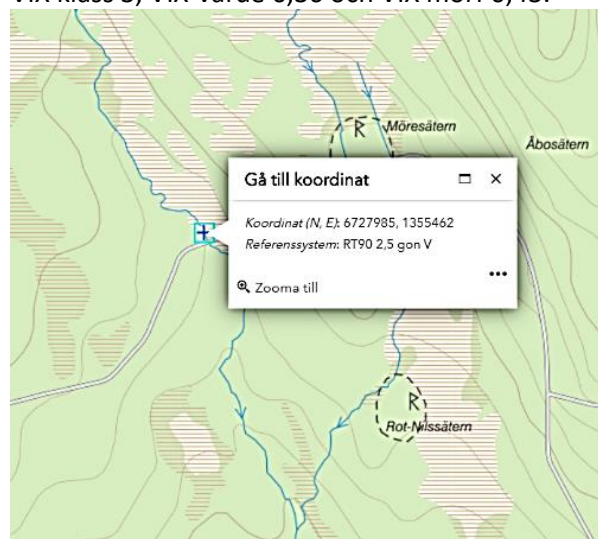
Hornvallaån Lokal högt upp i systemet.
Här fanns öring och elritsa. VIX-klass 4, VIX-morf 0,3.

To

6727985–1355462 Torrbäcken

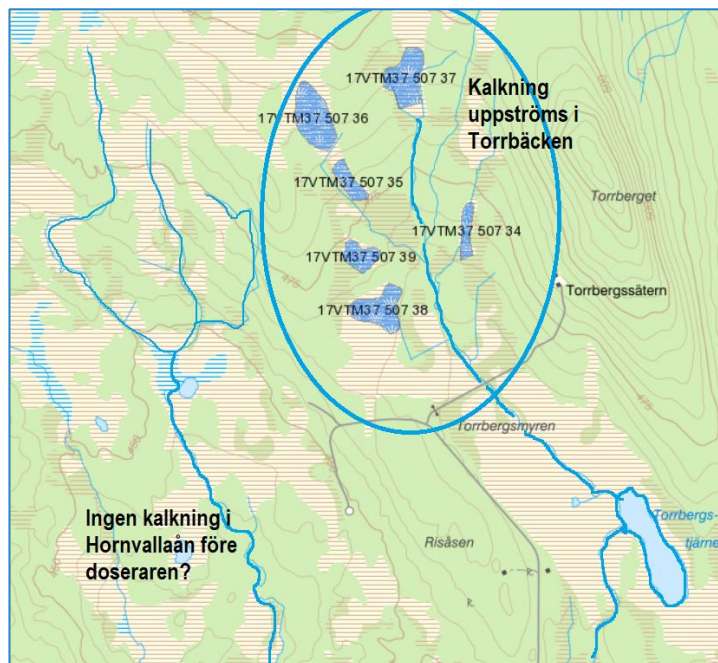
En bra biotop trots den lilla bäcken, 9 öringar.
VIX klass 3, VIX-värde 0,36 och VIX morf 0,43.

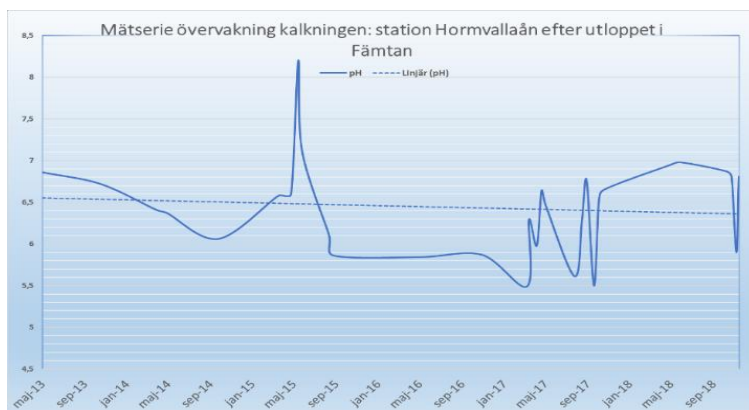
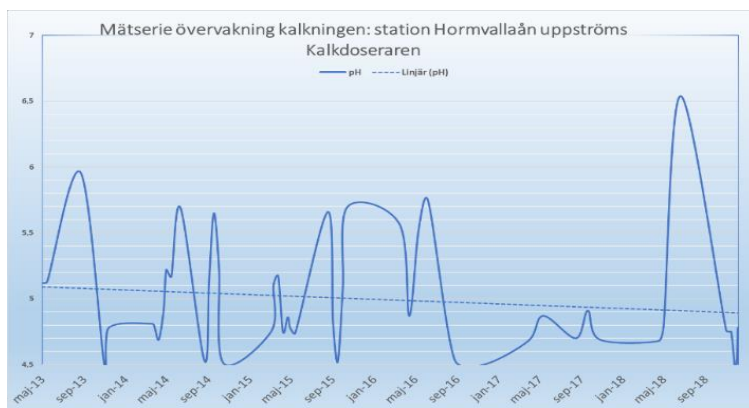
Kalkning

Det finns en kalkdoserare i Hornvallaån. Nedströms den är målområde för kalkning. I Torrbackens avrinningsområde kalkas några mindre våtmarker med helikopter.

De analyser som har gjort nedströms doseraren (Hornvallaån efter utloppet) visar på väldigt varierande pH, som dessutom är över tid något sjunkande.

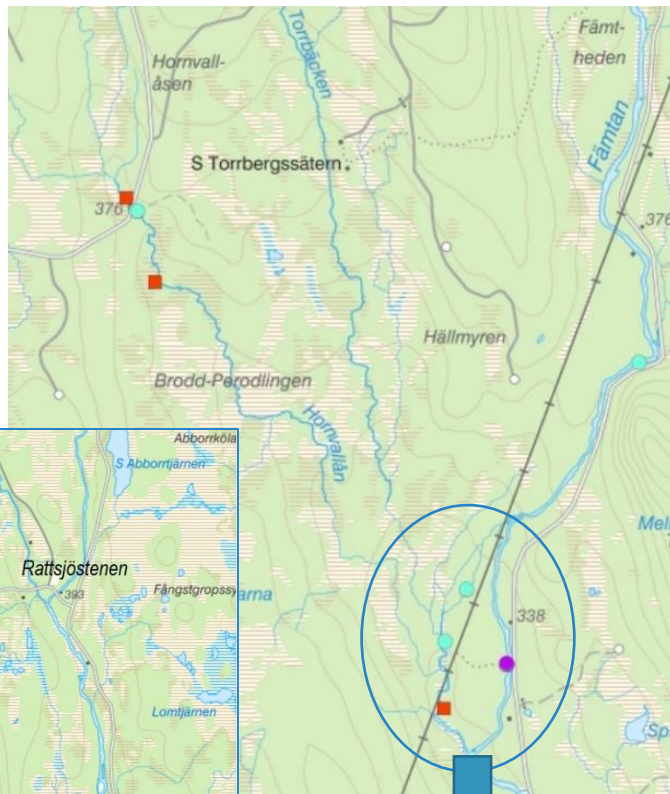
pH-diagramm uppströms doseraren och nere i Fämtan visar samma tidsperiod, men med proven är tagna med olika intervaller. pH-variationen är hög, speciellt under vårfloden är pH lägre. Mål pH aldrig under 6 uppnås ej. OBS att station Hornvallaån efter u i Fämtan även får vatten från Fämtan i.o.m att sidofåran öppnades. Lokalen visar alltså inte situationen i målvattendraget Hornvallaån.

Vår slutsats är att kalkning kan behövas i våtmarksområdet uppströms doseraren då här finns fina miljöer för att utveckla öringsstammen i Hornvallaån så som stammen verkar ha utvecklats i Torrbacken, där våtmarkskalkning sker högt upp.

Övervakningsstationer

Då vi föreslår Att kalkning bör flyttas uppströms i Hornvallaån så föreslår vi övervakning genom påväxtstationer högre upp i systemet, förslagsvis tre stycken som testas mer sällan, tex var 5:te år.

Förslag se karta nedan.

Övervakningsstationer i Hornvallån

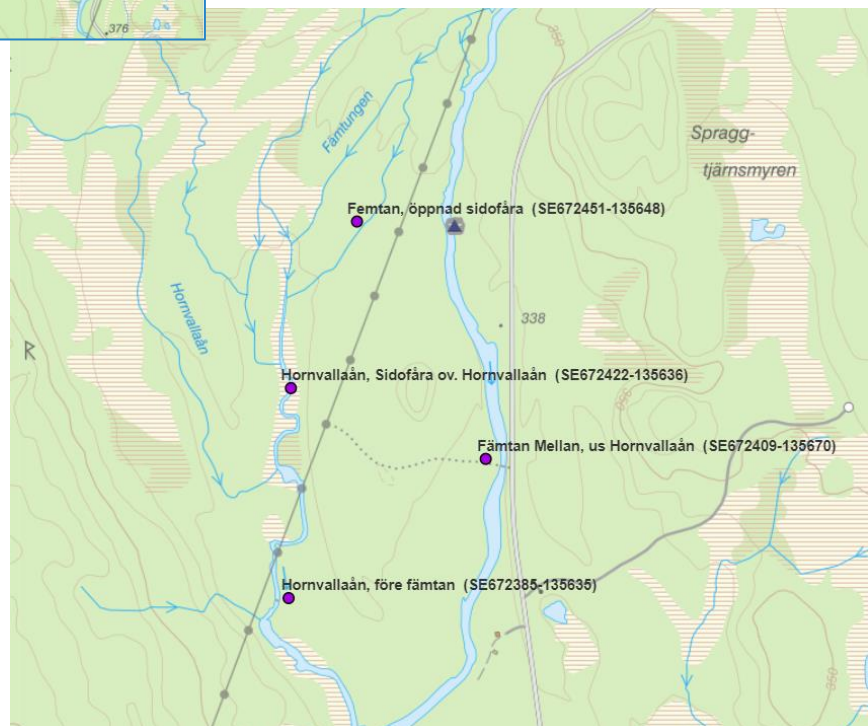
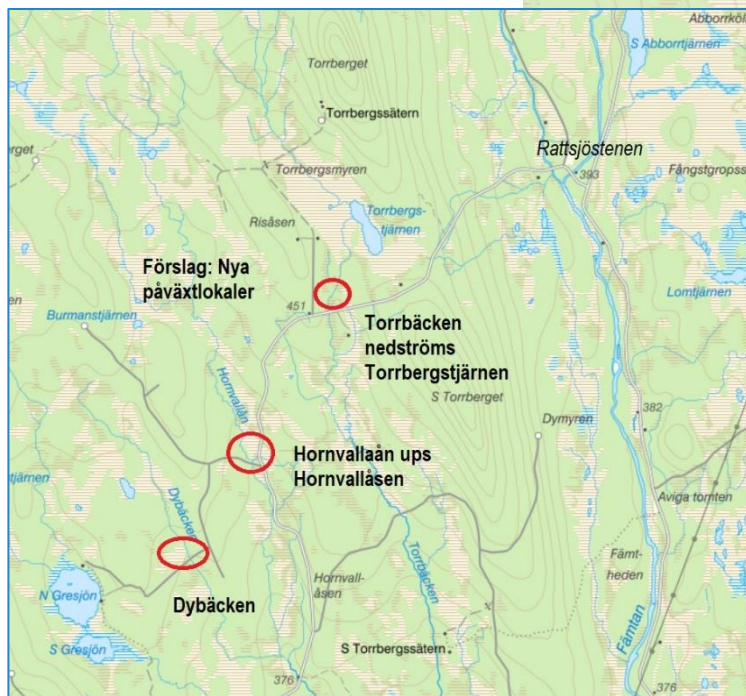
En stationer för fys/kem övervakning kalkning finns uppströms doseraren. Den kontrolleras 12 ggr per år, med start 2005. Stationen nedströms doseraren avslutades 2014.

En elfiskestation finns nedströms doseraren, strax nedströms bron. Elfiske ska ske här vartannat år med start 2015. Tre fisken finns registrerade, se ovan. Stationen ska alltså elfiskas i gen 2021.

I sidofåran till Fämtan där utloppen från Torrbacken och Hornvallån sker finns en fys/kem-station för kalkuppföljningen (röd fyrkant) som provtas 5 ggr/år. De stationer som ligger uppströms i sidofåran är elfiskestationer, ej aktiva.

Vid stationen i Fämtans huvudfåra undersöks kiselalger vart annat år sedan 2015, tidigare bottenfauna

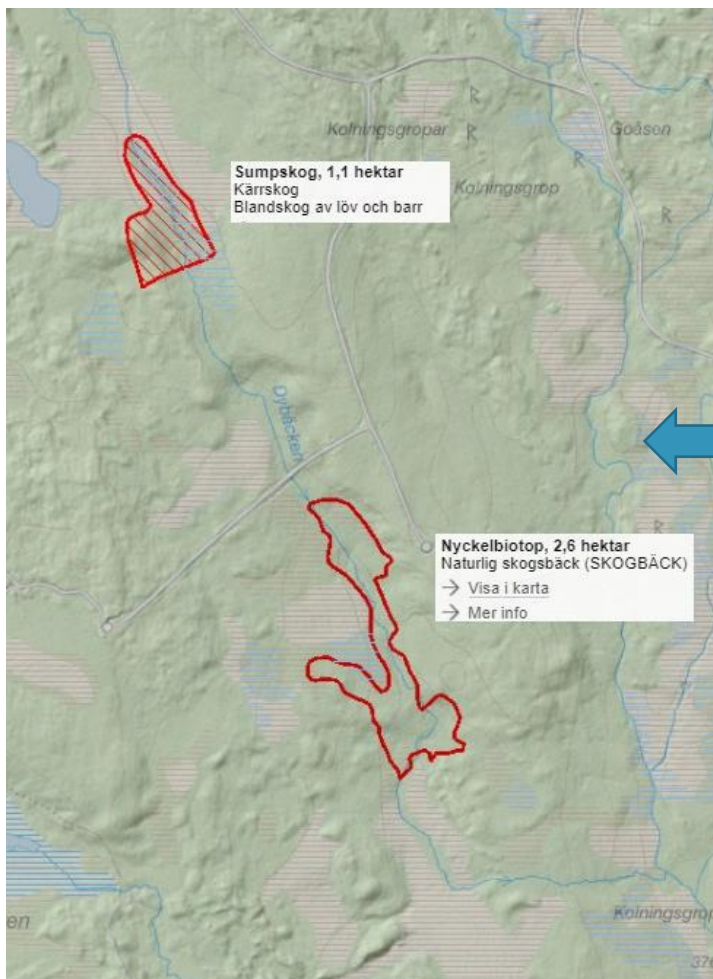
Stationen Hornvallån, före Fämtan är där fys/kan analyser sker. pH visar stor variation, men då även vatten från Fämtan kommer in via den öppnade sidofåran så visar inte lokalen läget i biflödena Hornvallåån och Torrbacken på bästa sätt.

Naturvärden

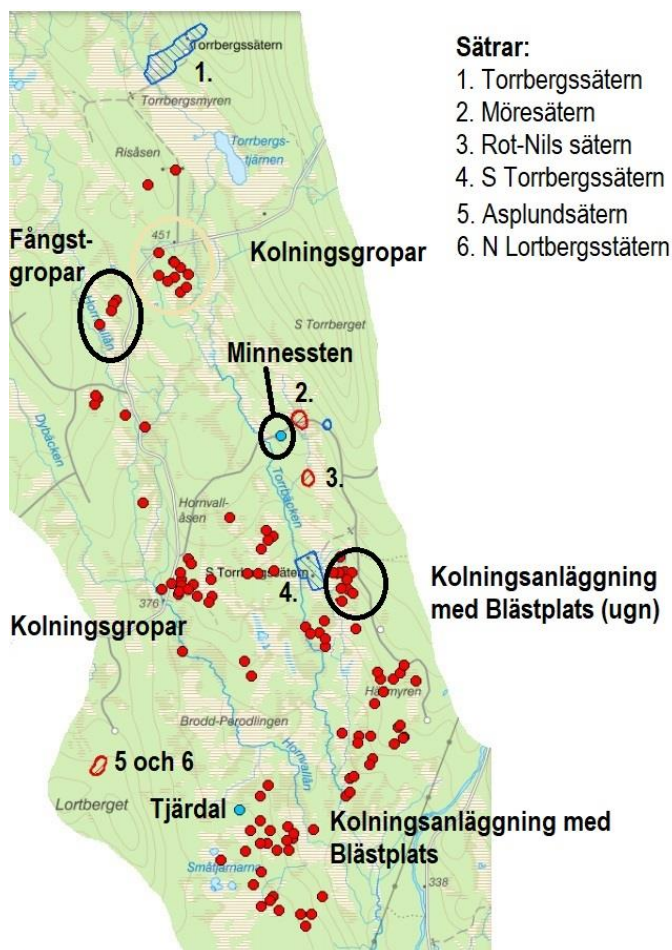
Inga reservat finns.

Endast två nyckelbiotoper har direkt bäring på vatten. Båda finns längs Dybäcken på bolagets marker.

Färgerna visar den klassning som våtmarkerna fått vid inventeringen – har fått klass 1, högsta klassningen men väl klass 2, höga naturvärden (gult) och klass 3 vissa naturvärden (orange-brunt). I norra delen kalkas dessa.

Kulturvärden

I området finns flera sätrar: Vid Södra Torrbergssäter ska det finnas två vallar, Brantåsbua och Klämmetsbua. Det sägs att det spökade i Klämmetsbua. Om någon slipade liar på dagen, gick slipstenen av sig själv efter solens nedgång. Hästarna fick sina manar flätade av bergsfolket.

Minnessten: inhugget ett årtal 1906, rest över en man som vid platsen blev sparkad av en häst. Intill den resta stenen är en stubbe med en hacka fastspikad. (källa Skog och Historia)

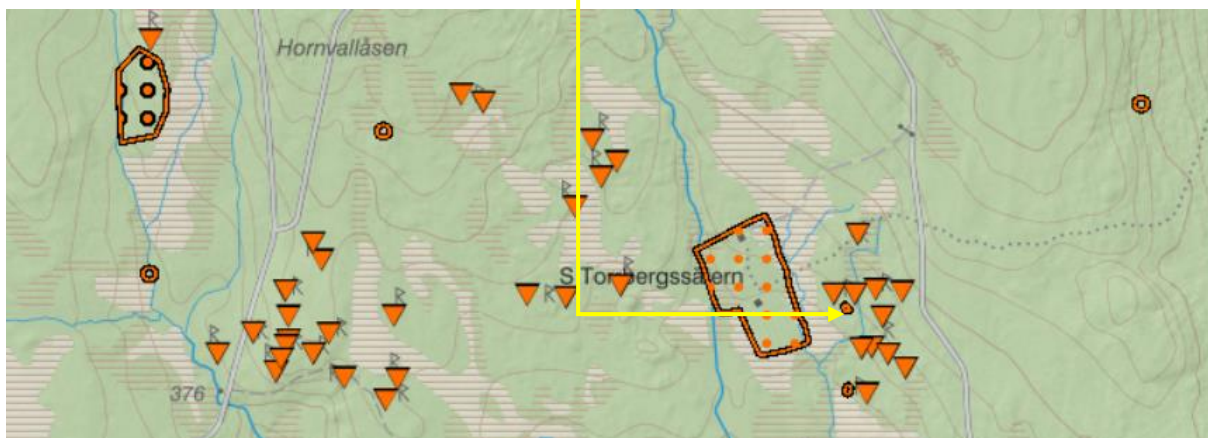
De flesta markeringar på kartan är kolningsgropar som ligger i kluster, någon blästerplats och även tjärdal finns i anslutning. Det finns mängder av äldre kolningsanläggningar i området som man nyligen har karterat med hjälp av markradar-teknik där även mindre fördjupningar i marken syns

Även en rad med fångstgropar för älg finns högt upp i Hornvallaån.

Ett exempel: Öster om S Torrbergssäter finns ett område med kolningsgropar och blästeranläggningar. De dateras till järnålderstid (vikingatid) fram till medeltid – c:a mellan 1000- och 1500 talet. Dessa nya uppgifter skriver om historien för Dalby socken.

Ett exempel på text från en blästerplats:

Järnframställningsplats, 15x15 m. bestående av 2 slaggvarp och 1 möjlig fallsten. Slaggvarpen är oregelbundet runda, 6–7 m diam. 0,1–0,5 m h. I båda finns synliga rester efter ugnsväggar. Runt slaggvarpen är enstaka slaggbitar. Mellan slaggvarpen är ett flertal skärviga stenar, möjligen ugnrester. Ö är en flat stenhäll, möjligen fallsten, 0,7x0,5 m st. (RAÄ dnr 326-3832-2010)

Flottledsutslag och andra domar

Ingen organiserad flottning har skett i systemet.

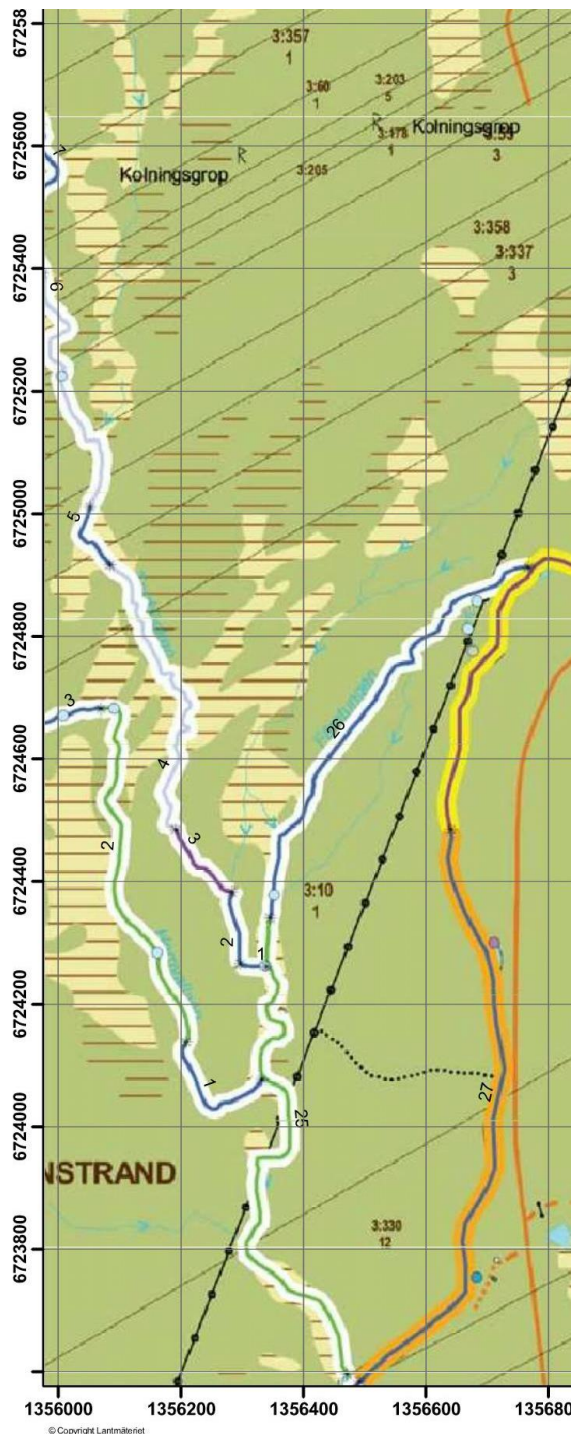
Biotopkartering Hornvallaån och Torrbäcken

2013 gjordes en biotopkartering av Hornvallaån upp till 4,3 km till gränsen och Torrbäcken. Ingen flottledsrensning och inga artificiella vandringshinder dokumenterades då.

Ett partiellt vandringshinder finns i Torrbäcken, strax söder om vägen till Rattsjöstenen. Vår bedömning är att det inte fragmenterar öringstammen i bäcken.

Detalj vid Fämtungen

Dysjöbäcken

Strax nedströms Backadammen ansluter Dysjöbäcken till älven, elfisket visade att här finns öring.

I Dysjön finns abborre och gädda enl. muntliga uppgifter.

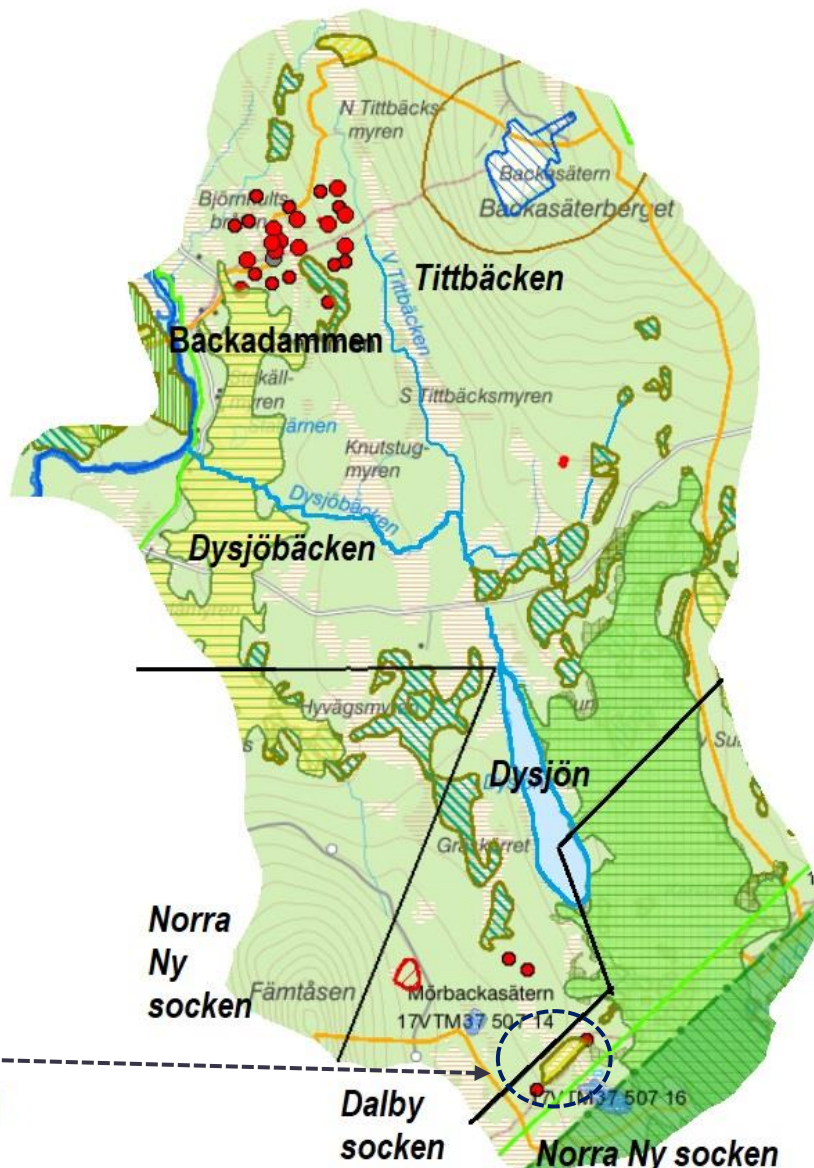
Kalkning i Dysjöbäckens avr sker i några små tjärnar högt upp i systemet.

Våtmarken öster om Dysjön-Sundåsmynnen har mycket högt naturvärde och bör ej kalkas.

Mörbackasättern och Backasättern, finns i området, båda inom Dalby socken vilket antagligen är anledningen till den något udda sockendelningen.

Vid stigen upp till Backasättern, innan man passerar Tittbäcken finns en samling kolningsgropar.

I södra delen av området, i Norra Nys socken, finns inristningar i träd, med årtal vid den gamla stigen upp till vadet vid Åskagen (Dalarna)

Dysjöbäcken alldeles uppströms trumman under väg, elfiske 2020. Öring och elritsa. Lokalnamn: 6720109–1357980 Väg v om goåsen

Biotopen bedöms vara en fin öringbiotop
Foto Dysjöbäckens trumma under vägen, ok.

